

ATIK KOT GİYSİLERDEN İLERİ DÖNÜŞÜM YÖNTEMİ İLE SANAT ESERİ OLUŞTURULMASI: DENİZ SAĞDIÇ'IN PORTRÉ ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ*

CREATING a WORK of ART from WASTE DENIM CLOTHES by UPCYCLING METHOD:
an EXAMINATION of DENİZ SAĞDIÇ'S PORTRAIT WORKS

Esra Enes**, Elif Burcu Binboğa***

Öz

İleri dönüşüm yöntemi ile atık denim giysilerin sanat eseri olarak değerlendirilmesi süreci, atığı değerli bir materyal haline getirir. Sanat ve tasarımın disiplinler arası çalışması, atık materyallere farklı alanlarda yeni bir yaşam döngüsü sunulması imkânı sağlamaktadır. İleri dönüşüm (upcycling) yöntemi, hızlı moda tüketicisinin neden olduğu denim giysi atıklarından sanat eseri oluşturulması ile atığa sıra dışı ve yenilikçi bir çözüm sunulmaktadır.

Günümüz modern dünyasında denim giysinin üretiminde çok fazla su tüketilmektedir. Bu nedenle yaşam döngüsünü tamamlamış denim giysi atıklarının ileri dönüşüm yöntemi ile değerlendirilebilmesi sürdürülebilirlik açısından büyük etkiye sahiptir. Bu araştırmada, ileri dönüşüm yöntemi ile sanat eseri oluşturulması konusu incelenmiş, atık denim giysilerden sanat eseri oluşturan sanatçılar eserleri ile birlikte ele alınmış, denim giysi atıkları ile portre yapan Deniz Sağdıç'ın eserleri incelenerek yüz yüze görüşme yöntemi ile kendisinden eserleri hakkında bilgi elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İleri Dönüşüm, Ekolojik Sanat, Atık, Denim Giysi Atıkları.

Abstract

The process of using waste denim clothing as an artwork with the upcycling method turns waste into a valuable material. The interdisciplinary work of art and design gives a chance to present a new life cycle to waste materials in different fields. Upcycling method offers an extraordinary and innovative solution to waste by creating artwork from denim clothing wastes caused by fast fashion consumers.

In today's modern world, too much water is used in the production of denim clothing. Due to this reason, the use of denim clothing wastes, which have not used anymore, with the upcycling method has a great impact on sustainability. In this research, the subject of creating an artwork with the upcycling method was studied. In addition, the artists who created the artwork from waste denim clothes were examined together with their works. The works of Deniz Sağdıç, who made portraits with denim clothing wastes, were studied and information about her works was received by the face-to-face interview method.

Keywords: Upcycling, Ecological Art, Waste, Waste Denim Clothes.

Araştırma Makalesi // Başvuru tarihi: 31.08.2021 - Kabul tarihi:20.12.2021.

* Bu çalışma International Congress on Art and Design Art Research and Exhibition' da bildiri olarak sunulmuştur. 21-22 Haziran 2021 Niğde Türkiye.

** Öğr. Gör. Dr., Tarsus Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Moda Tasarım Programı, esraenes@mersin.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-5411-29-89>.

*** Sanat ve Tasarım Yüksek lisans programı öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, burcubinbogaa@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1417-9588>.

1. Giriş

Denim kumaşı, çözüde indigo boyalı pamuk ipliği, atkıda boyasız pamuk ipliği ile dokunan dimi desenli bir kumaştır. Bu nedenle denim kumaşının yüzü mavi iken arka yüzü beyazdır (Amutha,2017:27). Denim kumaşın hammaddesini oluşturan pamuk, yetiştirilmesinden kumaş haline gelen süreçte çok fazla suya ihtiyaç duyan bir lifdir. Chapagain ve arkadaşlarının (2006:186-203) çalışmasına göre günümüzde bir denim pantolonun üretiminde yaklaşık 2500 ile 10000 litre arasında su tüketilmesi gibi pek çok nedenden dolayı denim üretim sürecinde çevreye çok fazla zarar vermektedir. Sadece bir Levi's 501 denim pantolon üretiminde, pamuğun yetiştirilmesinden üretimine, tüketici bakım süreci ve atık olarak yok edilme süreci boyunca 3781 litre su tüketimi gerçekleşmektedir (Choudhury, 2017: 74).

Denim kumaşın hammaddesi olan pamuğun çok fazla suya ihtiyaç duyması ile birlikte; pamuk üretim esnasında pek çok kimyasala maruz kalır. Denimin hammaddesini oluşturan pamuk yetiştirilirken, kullanılan böcek ilaçları, gübreler, fosil yakıtlar; sera gazı salınımının artmasına neden olmakta, çevre kirliliğine yol açmakta ve doğadaki canlıların hayatını tehdit etmektedir (Dikbaş ve Mezarciöz, 2019:113). Tekstil üretim sürecinde, petrol su toprak gibi doğal kaynaklar tüketilmekte, üretim esnasında kullanılan çeşitli toksik kimyasallar nedeni ile karbondioksit salınımı açığa çıkmaktadır (Doba Kadem ve Özdemir, 2020:380). Denimin üretim aşamaları çevreye en fazla zararı veren ve doğal kaynakları en çok tüketen bir süreçte sahiptir. Bunda ipliğin indigo ile boyanmasında harcanan su miktarının etkisi büyüktür. Bu süreç, tüm tabiat ve canlılar üzerinde toksik etkiye neden olmaktadır (Dikbaş,2019:102). Denim giysi üretiminde, pamuğun üretiminden denim bir giysiye dönüştürülmesine kadar, uygulanan kimyasal işlemlerle yapılan yıkama işlemi gibi süreçler nedeni ile denimin üretiminde ekolojik ayak izi çok fazladır. Denim üretim sürecinde ortaya çıkan karbon ayak izinin azaltılması için, üretim esnasında dikkat edilmesi gereken süreçler ile birlikte; tüketim sonrası farkındalığın artırılması da çevresel etkiye olumlu fayda sağlayacaktır (Dikbaş, 2019:113).

Denim, moda meydan okuyan ve her sezonun parçası olan trend bir kumaştır (Amutha, 2017:27). Denim kumaşının her sezonda yeri olması ve dayanıklılığı sayesinde tüketicinin dolabında yıllarca yerini koruması ve bunun etkisi ile yaygın kullanımını arttırmaktadır. Bunun yansısı, yaşam döngüsünü tamamlayan denim giysilerin kumaşları ve

aksesuarları hala güncelliğini ve kullanılabilirliğini sürdürmektedir. Bu sebeple denim kumaşın üretiminde çevreye verdiği zararlar göz önüne alındığında, denim kumaşı ve aksesuarları atık olarak son bulmaması gereken değerli materyallerdir. Atık yönetim yöntemlerinden ileri dönüşüm; var olan denim kumaşını yaşam döngüsü içerisinde tutarak, ortaya çıkan ve çıkabilecek olan çevresel zararları en aza indirmeyi hedefleyen en iyimser yöntemlerden biridir.

Tasarım olgusu olarak denim kumaşının sanatta yaşam döngüsünü devam ettirmesi, çevreye atık olarak verebileceği zarara dikkat çekerek farkındalık yaratmaktadır. Bu nedenle, sanat eserinin oluşturulmasında denim giysi atıklarının tercih edilmesi, izleyici üzerinde de sürdürülebilirlik açısından farkındalık yaratmaya devam edecektir.

2. İleri Dönüşüm Yöntemi ile Atık Denim Giysilerin Değerlendirilmesi

İleri dönüşüm yöntemi, materyali döngü içerisinde tutup atık olmasını engellemeye çalışmaktadır. Atık yönetim stratejilerinin asıl amacı olan materyali en değerli hali ile mümkün olduğunca çok uzun bir süre yaşam döngüsü içerisinde tutmak (Fletcher, 2008:99-100), ileri dönüşüm ile sağlanabilir.

Genel anlamda, geri dönüşüm (recycle) yöntemi hammaddeyi üretim döngüsünde tutarak farklı faydalar sağlayabilmektedir (Fletcher, 2008:99). İleri dönüşüm (upcycle) ise tüketici sonrası oluşan atıklar için bireysel bir çözüm sunmaktadır. Bu sayede, kullanımı sona eren denim giysilerin yeniden kullanılması ile tekstil materyalini çöpe gitmekten ya da yakılmaktan kurtararak daha iyimser bir çözüme yönlendirilmiş olur (Farrer, 2011:35). İleri dönüşüm, ürünün ya da materyalin kullanımının sona ermesini engelleyerek, ona değer eklenmesi ile daha iyi bir duruma getirilmesi durumudur (Gwilt, 2014:161). İleri dönüşüm yöntemi ile malzemenin var olduğu formdan daha kalifiye bir forma bürünmesi sağlanarak daha değerli bir sonuca ulaşılabilmektedir (Ecochic Design Award, 2021:1). Murray' a göre (2002:27) ileri dönüşüm; sadece malzeme üretiminde kullanılan kaynakların korunmasını sağlamakla kalmayıp, onları yeni bir yaşam döngüsüne kavuşturan, bilgi ile yorumlanarak değer kazandırılmasına olanak veren bir süreçtir.

Tüketici sonrası atıklar, giysi ya da tekstil malzemesinin kullanımının sona ermesi ile oluşur (Gwilt, 2014:161). Hızlı üretim ve tüketim döngüsünün neden olduğu atık problemi, var olan kaynakların tüketilmesine, insandan ziyade tüketici kaynaklı bir ekonomik sisteme, moda endüstrisine, insana ve doğal çevreye zarar vermektedir (Kipöz, 2015:113).

Sürdürülebilir bir yaklaşım olan ileri dönüşüm ile var olan tüketici sonrası atıklar değerlendirilerek farklı bir yorumla atığa yeni bir hayat sunulabilir.

İleri dönüşüm, sanatçıya atığın gerçek değerini yeniden değerlendirme fırsatı sunarak, yaratıcı bir bakış açısı ile eserini yorumlama imkânı verir. Dahası bu yöntemle, ürünün ve materyalin sahip olduğu yaşamın ve değer in sürekliliği sağlanmış olur (Farrer, 2011:35). Diğer yandan, ileri dönüştürülmüş materyallerle sanat eseri yapmayı tercih eden sanatçılara tekstil atığının, atık yönetimini sağlama imkânı sunmaktadır. İleri dönüşüm yaklaşımı ile bir zamanlar moda ürünü olan denim giysilerinin, atık olarak sanat eseri materyali olması, atığın yenilikçi bir yaklaşımla değerlendirilmesine olanak sağlamış olur. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu yöntemle tüketici sonrası atık olan denim giysiler ile sanat eseri yapımında bu atıkların değerlendirilmesini sağlayan sanatçılar ve eserleri incelenmiştir.

3. Atık Denim Giysilerin Ekolojik Sanatta Yer Alması

Tüketici sonrası atık olan denim giysilerin kumaşlarının ve aksesuarlarının sanat materyali olarak kullanılması güncel bir durumdur. Yirminci yüzyılda sanayileşmenin artması, hızlı tüketim ile birlikte atık sorununu beraberinde getirmiştir. Bu durumun sanata yansımalarını atığın sanat malzemesi olarak tercih edilmesi ile gözlenmektedir.

Günümüzde, atık sorunu, doğa ve insan yaşamını tehdit eden en büyük sorunlardan biridir. Endüstri Devrimi ile birlikte hayatımıza giren atık sorunu 1960'lı yıllarda sanatçılar ve aktivistler tarafından eleştirilmiştir. Diğer yandan ekolojik sorunlara karşı sorgulayıcı bir tutum sergileyen sanatçılar, ekolojiye zarar vermeyecek materyalleri sanat aracı olarak kullanmaya başlamışlardır. Çevre dostu bir sanat akımı olarak devam eden ekolojik sanat; çağdaş bir sanat akımı olmuş, disiplinler arası bir tavra sahiptir (Çınar, 2019).

4. Yöntem

Günümüz tüketim dünyasında birçok sanatçı, farklı materyallerden sanat eseri üretmeyi tercih etmiştir. Denim giysi atıklarının yenilikçi bir biçimde değerlendirildiği sanat eserlerinin ülkemizde ve dünyada sanata olan katkısı örneklerle incelenmiştir. Denim giysileri ileri dönüşüm yöntemiyle sanat eserine çeviren sanatçılar Ian Berry, Choi So Young ve Jim Arendt' in yanı sıra ülkemizden Deniz Sağdıç' tır. Araştırmanın temelini oluşturan literatür bilgisi; çeşitli kitaplar, dergiler, makaleler, sergi katalogları ve sanatçıların profesyonel web

sayfaları üzerinden elde edilmiştir. Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan görüşme tekniği yüz yüze uygulanarak konu ile ilgili veri toplanmıştır. Görüşme yöntemi nitel araştırmada en çok tercih edilen veri toplama yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011:127). Literatürde yer alan atık denim giysileri malzeme olarak değerlendiren sanatçılar ve sanat eserleri bir araya getirilerek derlenmiş ve bu konuda çalışmaya devam eden Deniz Sağdıç ile birebir görüşme yöntemi ile süreç hakkında ve denim giysi atıklarından oluşturduğu sanat eserleri hakkında bilgi alınmıştır.

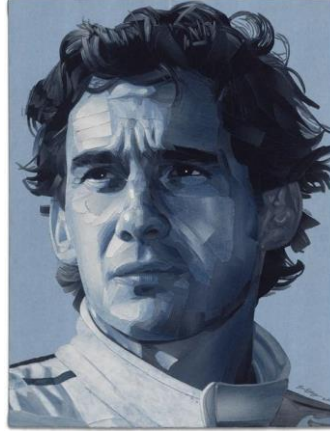
5. Bulgular

Bu başlık altında denim giysi atıkları ile çağdaş sanat yapıtları meydana getiren sanatçılar Ian Berry, Choi So Young ve Jim Arent' in yöntemleri ve eserleri incelenmiştir. Deniz Sağdıç ile yapılan görüşme bilgileri, eser incelemeleri ile birlikte sunulmuştur.

5.1. Ian Berry

Sanatçı Ian Berry' in denim kumaşlardan bir araya getirerek yaptığı çalışmalar, birçok kişi tarafından mavi tonlu fotoğraflar ya da indigo renkli yağlı boya tablolar olduğu zannedilmektedir. Sanatçı bir giyim eşyasını görmenin daha ötesinde dünyayı bu şekilde yorumlayarak, eski giysilere yeni bir hayat vermiştir. Her bir yıkama ve solmanın neden olduğu ton farkındalıklarının, bir tablo için bir araya getirilmesinin nasıl düşünüldüğü ve yorumlandığı eserlerinde gözlenmektedir. Bir yığın eski denim pantolonunu tonlarına ayrılarak incelenmesi, zıt tonların fark edilmesi, biraz kesim ve yapıştırıcı ile bir araya getirilmesi süreci öncelikle deneme olarak başlamasına rağmen, bu durum sanatçıyı dünyada denim hakkında en çok konuşulan ilk 50 kişiden biri yapmıştır. 2021 yılında Almanya'da Levi's Strauss Müzesi'nde eserleri yer alan sanatçının Hollanda'daki Rijks Müzesi'nde 2020 yılında eserleri sergilenmiştir. Bunların yanı sıra en çok tanınan eserleri "Hotel California", "Behind Closed Doors" ve "My Beautiful Launderette" dir. Ayrıca San Francisco' da "New San Fran Flower Mart" isimli kalıcı enstalasyon çalışmasının açılışını yapmıştır (Berry, 2021).

Berry' in atık denim giysi atıklarından ürettiği birçok farklı enstalasyon ve sergi çalışması olmuştur. Bu araştırma kapsamında sanatçıya ait portre çalışmaları ele alınmıştır. Sanatçının portre çalışmalarına örnek olarak, Ayrton Senna Sempre ve Micheal Schumacher (Görsel 1 ve 2), eserleri aşağıda yer almaktadır.

Görsel 1. Ian Berry, *Ayrton Senna Sempres*, Denim Üzerine Denim, (Berry, Ayrton Senna Sempres, 2021).

Görsel 2. Ian Berry, *Michael Schumacher*, 2019, Denim Üzerine Denim, 120 cm x 120 cm, (Berry, Michael Schumacher, 2021).

Senna ailesinin¹ denim pantolonları ile Ayrton Senna Sempres'nin ölümünün 20. yılının anısına oluşturulan portresi, denim üzerine denim parçalarının yerleştirilmesi ile oluşturulmuştur (Feeldesain, 2015). Sanatçı bir araya getirdiği atık denim giysileri parçalayarak renk ve ton farklılıklarına göre ayırarak, portre çalışmasına uygun parçaları bir araya getirmiştir (Görsel 1). Berry, portre çalışmalarının yanı sıra, atık denim giysilerden oluşturduğu Hotel California projesi gibi çeşitli eserlerin yer aldığı sergiler ve üçboyutlu enstalasyonlara sahiptir. Sanatçı, denim giysi atıklarını eserlerinde iki ve üç boyutlu formlarda ele alarak değerlendirmiştir.

¹ Formula One Dünya Pilotlar Şampiyonası içinde 1988,1990 ve 1991 birincilikleri olan Ayrton Senna'nın ailesi (Feeldesain, 2015).

5.2. Choi So Young

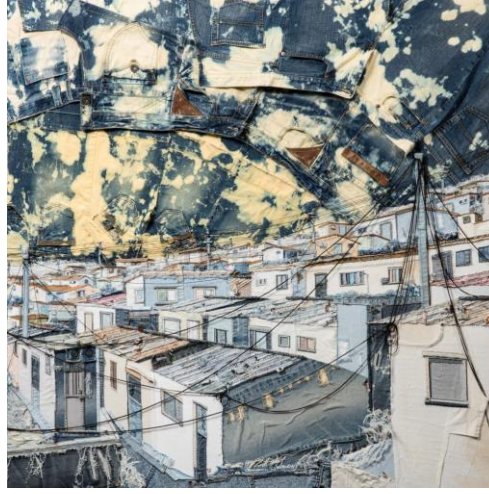
Choi So Young, Koreli bir sanatçıdır. Atık denim giysilerden ve akrilik boyama ile yaptığı çalışmalardan en popüler olan çalışmaları, kentsel peyzaj kompozisyonlarından oluşmaktadır. Choi, hayatı dokusal ve detaylandırılmış çalışmaları ile keşfetmektedir. Telefon direkleri, gökyüzü ve yükseltilmiş otoyol direklerini tanımlamak için sarartılmış deri etiketleri, çamaşır suyu lekelerini ve cep astarlarını ustaca kullanarak, sıradan bir durumu dinamik bir biçimde yorumlamıştır. Kore'nin Busan kentinde 1980 yılında doğan sanatçı, Art Miami Basel ve Art Chicago dahil olmak üzere birçok saygın sanat fuarında eserleri yer almıştır (Artnet, 2021).

Sanatçı eserlerinde yaşadığı şehir olan Busan' ın sokaklarını, mimarisinin ve kentsel peyzajını ele almıştır. Eserlerinde, şehir detaylarında denim pantolonların belindeki ilikleri, düğmeleri, dikişleri, cepleri; yapıtları, çatıları, pencereler ıve köprü detaylarını ifade etmek için kullanmıştır (Andrey, 2013).

Görsel 3. Choi So Young, *Gaya*, 2005, Karışık Denim Kolaj Çalışması, 114 cm x140 cm, (Samotako, 2020)

Sanatçı, *Gaya* tablosunda atık denim giysilerinin kenar dikiş parçalarını bina çerçevesinde değerlendirmiş (Görsel 3), gökyüzünde ise denim pantolonu klor ile ağartarak desen oluşturmuştur. Binalar arasından geçen su akıntısında denim pantolon detaylarını kullanmıştır. Atık durumunda olan denim giysileri sanatçı özgün biçimde yorumlamış ve şehrin dokusunu yansıtmıştır.

Görsel 4. Choi So Young, *House and Cat*, 2018, Kanvas üzerine denim ve karışık yerleşim, 130.5 cm x 130.5 cm x 6 cm, (Samotako, 2020)

Choi eserlerinde atık denim giysilerin kumaşlarını ve çeşitli materyalleri kanvas üzerinde kolaj tekniği ile bir araya getirmiştir. Yaşadığı şehrin görünümünü eserlerine yansıtan sanatçı, fon için kullandığı atık denim giysilerin formlarını olduğu gibi (Görsel 4) değerlendirmeyi seçerken, gökyüzü dokusunu vermek için klor ile ağartma tekniği uygulamıştır. Eskimiş denim görünümlerini de eserlerinin bir parçası haline getiren Choi, “House and Cat” tablosundaki gibi sokak lambaları ya da sokaklardaki asfaltın dokusunu atık denim pantolonların yıpranmış dokusu ile yansıtmıştır.

5.3. Jim Arendt

Coastal Carolina Üniversitesi'nin Görsel Sanatlar Bölümü'nde akademisyen olan ve aynı zamanda Üniversitenin galeri direktörü olan sanatçı, Art Fields 2013' te birincilik ödülü almıştır. Sanatçının eserleri Rijks Müzesi Tekstil Binealinde ve Fiberarts International'da 2013, 2016 ve 2019 yıllarında sergilenmiştir. Arkansas Sanat Merkezi' nde sanatçının kalıcı Modern Zanaat Koleksiyonu yer almaktadır (Arendt, 2021).

Jim Arendt, gençliğinde babasının işten gelip akşamları dikiş makinesinin başına oturup Wrangler'ına yama yaptığını hatırlamaktadır. Sanatçı ve ailesi çiftlik krizinin etkileri sonucunda ellerinde kalan malzemelerle yetinmek zorunda kaldıkları bir dönem yaşamışlardır. Arendt'i, kendi ailesi ve emekçi insanların deneyimleri malzeme olarak denime yönlendirmiştir. Sanatçıya göre denim, konfeksiyon işçilerinin alın teri ile ıslanan ve ikinci vardiya akşamlarının solgunluğuna gömülen pamuk tarlalarının tozundan doğan evrensel bir kumaştır. Denimin kalitesi, içerik ve biçim arasında güçlü bir bağlantı sağlayarak, sanatçının

materyal ve kumaş hakkındaki fikirlerini desteklemiştir. Zor zamanlarda sabredebilmek Arendt'e göre bir sanattır. Sanatçı çevresindeki malzemelerin işlev, güzellik ve varoluş ihtiyacından dolayı ele alarak, sıfırdan değerli bir eser yaratmak için aklını ve materyalleri ile bir araya getirerek paylaşılan anıları ve becerilerini karıştırdığını belirtmiştir. "Bir şeyleri tamir etmek" ona göre materyalin sahip olduğu değeri sürdürmesini sağlamaktadır. Sanatçıya göre her materyalde hala biraz yaşam umudunun var olabileceğini ifade etmektedir. Eski denim giysilerinin tamir dikişleri için hala annesinin "Kenmore" markalı eski dikiş makinesini kullandığını ifade eden sanatçı, eskiye verdiği değere dikkat çekmektedir (Arendt, 2021).

Görsel 5.Jim Arendt, *Ian ve Ian*, Detay Görünüm, 300 cm x 400 cm, (Arendt, Ian, 2014)

Arendt, Ian tablosunda eski denim giysilerini minik parçalara ayırdıktan sonra üst üste yerleştirilerek figürün tişört detayını oluşturmuştur. Yüz detayında kolaj tekniği ile ton farklılıklarına sahip kumaş parçalarını değerlendirmiştir. Pantolon kumaşı olarak tek büyük bir parça denim kumaşını değerlendirmiştir. Sanatçının bu eserinde yapıştırma ve dikiş tekniğini bir arada kullandığı görülmektedir (Görsel 5).

Görsel 6. Jim Arendt, *Dad*, 80 cm x 120 cm, (Arendt, Jim Arendt.Dad, 2014)

Görsel 6'da bulunan Dad isimli tablo Jim Arendt' in kendi babasının boydan resminin yeniden yorumlanmasıdır. Sanatçı, biyografisinde bahsettiği gibi işçi olan babasının üzerindeki işçi tulumunu, atık denim parçalarını bir araya getirilerek oluşturmuştur. Yer yer denim kumaşının eski ve yıpranmış görüntüsü, denim pantolonlarının arka kısmında bulunan applike cep detayları, işçi tulumunun sahip olduğu formu yansıtmaktadır. Görsel 5'deki lan tablosunda olduğu gibi, görsel 6' da bulunan Dad (Baba) tablosundaki yüz de detaylı bir şekilde atık denimlerle çalışılmıştır.

5.4. Deniz Sağdıç ve Görüşme Analizi

Mersin'de dünyaya gelen sanatçının sanata olan ilgisi, ailesinin cam vitray atölyesi ile başlamıştır. Sağdıç, Mersin Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi bünyesinde bulunan Resim Bölümü'ndeki eğitiminden sonra, İstanbul'a yerleşerek Galata'da kendi atölyesini kurmuştur (Sağdıç, Başkalaşım, 2019).

Deniz Sağdıç, denim atıklarından eser üretmeye başlama fikrinin, 2015 yılında başladığı Ready ReMade projesinden sonra canlandığını ifade etmiştir. Sanatçı, bu projesinde insanların günlük hayatta kullanıp tükettiği, daha sonra atık olarak terk ettiği objeleri farklı malzeme ve tekniklerle yeniden yorumlamıştır. "Ready ReMade" olarak isimlendirdiği projesi ile klasik sanatın teknik ve unsurlarını güncel sanat formunda ele almıştır (Sağdıç, Başkalaşım, 2019). Sanatçı, Ready ReMade projesinde artık kullanımı sona erecek atık olan objeleri, insanlar ile ilişkilendirilebilecek sanat eserlerine dönüştürmüştür (Sağdıç, 2021). Sanatçı, günlük

kullanımın bir parçası olan eşyaları bir sanat nesnesi olarak (Ready-ReMade), klasik boyama ve renklendirme ile yorumlamıştır. Sağdıç, işlevini yitirerek atık haline gelen denim giysilerin kumaşları ve aksesuarları ile sahip oldukları anlamları yeniden sorgulatmaya yönlendirecek düşüncel alanlar yaratmak istemiştir (Sağdıç, Başkalaşım, 2019).

Kişilere ait objelerle eserlerine hayat veren Sağdıç, öncelikle kendi giysi dolabındaki atık durumunda olan denim pantolonlarından portreler oluşturmaya başlamış, zamanla çevresindeki insanlardan kullanmadıkları denim giysileri temin ederek portreler oluşturmuştur. İlerleyen süreçlerde, ikinci el giysi satış mağazalarından satın aldığı denim giysileri bir araya getirerek çalışmalarına yön vermiştir. Son olarak da denim giysi üretimi yapan büyük firmalarla iletişime geçerek, satışa sunulmuş fakat satılamamış ve üretim sonucu defolu olup satışa sunulmaktan vazgeçilmiş atık denim giysileri temin ederek çalışmalarında kullanmaya devam etmiştir.

Modası geçmiş, tamiri mümkün olmayan ya da bedeni olmayan denim pantolon atıklarından ilk eserini oluşturan Sağdıç, çevresinde oluşan vazgeçilmiş nesnelere atık olmasından duyduğu rahatsızlıktan ve kavramsal sanatı anlaşılabilir bulmasından dolayı bu nesnelere kullandığını belirtmiştir. Doğaya verilen zararı en aza indirgeyebilmek adına denim kumaşına yönelmiştir. Zanaatı sanat ile birleştirerek eserlerini oluşturduğunu, projelerini bu şekilde yönlendirdiğini ifade etmiştir. Bu noktada atık ile çalışırken; tüm atık malzemelerin dikkatini çektiğini ve onları yaşayan organizmaya benzeterek, var olmaya devam eden denim kumaşını tercih etmeyi sürdürdüğünü ifade etmiştir. “Denim yaşlanmayan bir kumaş” olduğunu ifade eden Sağdıç, projelerini denim üzerine geliştirmeye devam etmektedir.

“Denim ReMade” sergisi ve çalıştay ile Milano’da Denim Premiere Vision Fuarında yer alan Sağdıç’ın eserleri denim pantolonlarla oluşturulmuştur. Sponsorların desteği ile gerçekleştirdiği portrelerden oluşan sanat eserleri satılmamış ya da defolu olup satışa sunulmamış denim giysi atıkları ile oluşturulmuştur (Sağdıç, Deniz Sağdıç, 2021).

Bir sonraki projesi olan “Denim Skin” (Tenim Denim) ile denime olan aşkını devam ettirmiştir. Kullanılmış denim pantolonları parçalara ayırarak, eşitlik ve demokrasi gibi çeşitli konularda betimlemeler oluşturmuştur (Sağdıç, Being a Human, 2021). “Tenim Denim” (Denim Skin) projesi ayrımcılık karşıtı ve birleştirici söylemleri ile çeşitli ülkelerde sergilenmiştir. New York’ tan başlayarak, Amsterdam ve Hong Kong’ da sergilenmeye devam etmiştir. Sağdıç “Her insanın doğduğu anda sahip olduğu teninin bile kimi zaman bir ayrışma

konusu olabildiği günümüzde, denimin bu evrensel konumu, sanatımla altını çizmek istediğim konular için eşsiz bir fırsat sunmaktadır” şeklindeki yorumu ile gayesini ifade etmiştir. Portre çalışmaları ile insan konusunu ele alan Sağdıç, eserlerinin farklı ülkelerde sergilenmesi ile farklı dil, din ve ırktaki izleyici kitlesine ulaşarak birleştirici mesajını ulaştırmayı hedeflemiştir (Sağdıç, Deniz Sağdıç, 2021).

Deniz'in ifadesine göre eserleri ile normalde bir sanat galerisinde olabileceğinden daha fazla kişiye tekstil fuar alanlarında ulaşarak, sanatını bir günde 8000 kişi ile buluşturmuştur. Bu deneyimi ile sanatın daha çok insana ulaşması gayesinde ilerleyebildiğini ifade etmiştir. Bu fuarlarda tamamlanmamış sanat eserlerinin tamamlanması için izleyicinin de bir parçası olabileceği çalıştaylar yapmış, izleyicinin sanat eserine katkıda bulunarak, eser ile izleyici arasında bağ kurulmasını sağlamıştır. Görüşme esnasında özellikle izleyicinin sanat eserlerine dokunması ve hissetmesi gerektiğini belirten Sağdıç, sanatın ve sanatçının bu şekilde ulaşılabilir bir noktaya konumlandırılmasının gerekliliğine dikkat çekmiştir.

AndAgain X Deniz Sağdıç Kapsül koleksiyonu üç parça ceketten oluşmaktadır. İstanbul' da elle uygulanan aplikeleri; sanatçı New York' ta diktirmiştir (Sağdıç, Deniz Sağdıç, 2021). Sağdıç'ın giyilebilir sanat eserleri olarak tanımladığı bu ceketlerin bir benzeri olan isimsiz bir eseri de Başkalaşım Uluslararası sergisinde yer almıştır (Görsel 7). Sağdıç bu eserde, denim ceket üzerine dikilmiş atık denim parçalarını kullanmıştır (Sağdıç, Başkalaşım, 2019:34).

Görsel 7. Deniz Sağdıç, *Tenim Denim*, 2019, 50 cm x 60 cm, (Sağdıç, Başkalaşım, 2019:34)

Sağdıç'ın kendi yapıtlarıyla ilgili yorumu şu şekildedir: “İnsan yüzü kişilerin sadece kim olduklarını gösteren bir tanımlayıcıdan öte, bakan-gören ilişkisi çerçevesinde insanın ne

olduğunu hatırlatan temel imgedir". "Bu nedenle biri olmak sadece sosyal bir kimlikle sınırlanmadan insan için var olma anlamına gelmektedir" şeklinde ifade etmiştir. Biri (Someone) isimli kişisel sergisinde denim parçalardan oluşturduğu portreleri ve yağlıboya eserleri yer almaktadır. Sergi 27 Kasım 2018' de 1927- Mimarlar Derneği'nde sergilenmiştir. Sağdıç "Sanat yaşayan bir süreç, bir döngü hatta hayatın ta kendisi" (TRT 2, 9:40) şeklinde ve "Sanat hayatın içinde ve hayatın içinden olmalı" cümlesi ile sanatı ele alış biçimini betimlemektedir.

"Sanat herkes için" özdeyişinden yola çıkarak katıldığı sanat programlarında "Sanat varoluş biçimidir" (Sağdıç, Yeryüzleri 10. Bölüm,10:32) ve "Sanat biziz" (TRT 2, 10:41) ifadelerini sunan sanatçı, sanatın insanı anlatma yolu olması gerektiğini düşünerek, eserlerinde sanata olan yaklaşımını dile getirmiştir. Buradan yola çıkarak insanı ele aldığı eserlerinde "insanı insana anlatmanın en iyi yolunun insan" olduğunu ifade ederek, tablolarında portre çalışmalarına ağırlık vermiştir. Sanatçı; sanatı yenilikçi bir biçimde yeniden ele alış şeklinin temelini, güncel sanatın sahip olduğu ulaşılamaz ve anlaşılabilir algısından duyduğu rahatsızlıktan yola çıkarak oluşturduğunu belirtmektedir. Malzeme olarak tercih ettiği denim kumaşı, sınıflar arası bir ayrıma sahip olmadan herkesin erişebildiği ve tercih ettiği demokratik bir malzeme olarak görmektedir. Sanatçı, insanların tanıdığı malzemelerin ileri dönüşüm metodu ile yorumlanmasının sanat eserini daha anlaşılır hale getirdiğini belirtmiştir. Denim atıkları gibi tanıdık malzemelerle sanat eseri oluşturulması, Sağdıç'ın sanat eserlerinin insanlar tarafından daha erişilebilir bir hale gelmesini sağlamıştır. Sağdıç, denim atıkları ve insan yüzlerini bir araya getirme sanatını icra ederken amaçladığı sanat ve insan iletişimini güçlendirmek adına birçok proje gerçekleşmiştir. Araştırma kapsamında gerçekleşen görüşme esnasında da bahsettiği gibi gerçekleştirdiği "Denim Skin", "Someone" ve "Denim Re-Made" projeleri işbirlikçi firmaların da destekleri ile fuar alanlarında çalıştay sunumlarla birlikte daha çok kişiye erişebilmiştir.

Denim giysilerin sahip olduğu etiket, düğme, cep ağzı dikiş yeri, fermuarları, bacak yan dikiş birleşim yeri, taşlama yapıldığı diz bölgesi, kemer parçası, köprüler ve arka aplike cep detayları gibi belirli yerleri ayırarak her sınıflandırdığı bölge için ayrı bir portre oluşturduğunu belirtmiştir. Eline geçen denim giysilerin hiçbir parçasının çöpe gitmediğini, bütün kısımları özenle ayırarak çalışmalarında değerlendirdiğini belirtmiştir. Sağdıç'ın, denim giysi atıklarına göre sınıflandırılan portreleri aşağıda örneklendirilmektedir.

Görsel 8. Deniz Sağdıç, *İsimsiz*, Denim Pantolon Kemer Parçaları, 140 cm x 140 cm, (Sağdıç, Sanatçının arşivi, 2021)

Görsel 8'de yer alan portrede denim pantolonların kemer parçaları kullanılmıştır. Denim kemer parçalarının, göz yanılığine neden olacak bir düzen içinde sıralanması, eserde illüzyon etkisinin oluşmasına neden olmuştur.

Görsel 9. Deniz Sağdıç, *Tenim Denim*, 2019, 100 cm x 100 cm, (Sağdıç, Başkalaşım, 2019: 33)

Sanatçı portredeki kişinin sert ve kemikli yüz hatlarını izleyiciye aktarmak için dikim kenar parçalarını kullanmıştır (Görsel 9). Portrelerdeki tonlamalarda illüstratif bir bakış açısı gözlemlenmektedir. Denim pantolonların dikim kenarları kalın ve sert bir dokuya sahiptir. Sanatçı, portredeki kişilerin bakışlarını, yüzlerini ve hislerini, denim atıkları içinden en uygun parçalarla birleştirerek izleyiciye aktarmıştır.

Görsel 10. Deniz Sağdıç, *İsimsiz*, Atık Denim Kumaş Detaylarının Dikilerek ve Kumaş Manipülasyonu ile Bir Araya Getirilmesi, 100 cm x 150 cm, (Sağdıç, Sanatçının arşivi, 2021)

Sanatçının, görsel 10'da yer alan portresindeki kişinin yuvarlak yüz hatları; denim parçalarının yan yana getirilip, hafif büzülerek dikilmesi ile esere yumuşak bir görünüm vermiştir. Van Gogh' un yağlı boya tablolarındaki yumuşak fırça hareketlerine benzer bir etkiyi burada görebiliriz.

Görsel 11. Deniz Sağdıç, *İsimsiz*, Kanvas Üzerine Denim Parçaları, 120 cm x 80 cm, (Sağdıç, Sanatçının arşivi, 2021)

Sanatçı, görsel 11'deki eserinde potrenin sakallarını dikey kesilmiş denim parçaları ile oluşturarak üç boyut etkisi yaratmış, heykelsi bir forma kavuşturmuştur. Sanatçı, izleyicinin bu esere dokunarak üç boyutlu etkiyi hissetmesini istemiştir. Burada sanatçı, seyircisine sıra dışı bir deneyim yaşatmayı amaçlamıştır.

Görsel 12. Deniz Sağdıç, *King*, Kanvas Üzerine Mozaik Yöntemi ile Atık Denim Parçaları, 180 cm x 140 cm, (Sağdıç, Sanatçının arşivi, 2021)

Görsel 12’de yer alan “King” yapıtında, Türkiye’deki tarihi kalıntılarda sıklıkla karşımıza çıkan mozaik, denim atıkları ile potreye uyarlanmıştır. Kafatasının koyu denimler üzerine yerleştirilmesi, esere derinlik katmıştır. Mozaik etkisi kafatasının çevresindeki oval bölümde daha net görölmektedir.

Sağdıç, her bir parçayı, fermuarlar, etiketler, geniş kumaş parçaları, cep ağırları, paça dikişleri, köprüler vs. değerlendirdikten sonra elinde kalan son kumaş kırpıntılarını, mozaik yöntemi ile bir araya getirerek portre çalıştığını ifade etmiştir (Görsel 12). Sağdıç, tabloların dokunularak incelenmesi için içlerinde bizden parçalar içermesi gerektiğini düşünmektedir. Bu nedenle atık denim giysilerle kolaj halinde oluşturduğu yapıtlarına insanların özellikle dokunarak incelemesini rica etmektedir.

6. Sonuç

Hızlı moda üretimi ile ilişkili olarak artan tüketim çılgınlığı sonucunda, sahip olduğumuz giysiler daha kısa sürede atık haline gelmektedir. Toplumlarda giysinin tüketimi ve imha edilmesinin artışı ile insanların bireysel olarak kullanılmış giysilerini geri dönüştürme çabası ortaya çıkmıştır (Büyükaslan vd., 2015:108). Sanatçıların da kendilerine ait eski denim giysileri ile çıktıkları bu ileri dönüşüm yöntemi ile sanat eseri betimlemeleri bunun örneğidir. Kipöz’ ün de bahsettiği gibi; kişisel kullanım tercihleri ile modanın suni eskitme döngüsüne direnen, sürekli dönüşümle giysileri uzun ömürlü kılmak, onlara nazikçe dokunarak, eskiliklerini anlatacakları pek çok hikâyeye sahip olmaları sağlanmalıdır (2015:117). Bu

bakımdan denim giysi atıklarının ileri dönüşüm yöntemi ile ele alınması, günümüzde bireysel olarak neden olduğumuz atık sorununa karşı oluşan bakış açısının değişmesini sağlamaktadır.

Pamuk, yetiştirilme sürecinden bir denim giysiye dönüşmesi aşamasına kadar çok fazla su tüketimine neden olmaktadır. Tüketici sonrası atıklardan biri olan denim giysilerin üretiminde uygulanan boyama ağartma ve taşlama gibi işlemlerde de çok fazla çevresel zarar ortaya çıkmaktadır. Söz konusu bu süreçlerle birlikte, denim kumaşının dayanıklılığı ve güncelliğini yitirmemesi gibi sebeplerden dolayı, denim giysilerin yaşam döngülerini tamamladıktan sonra varlığını sürdürmesinin gerekliliği fark edilmiştir. Bu çalışmada, sanat yapıtını oluşturan bir materyal olarak denim giysi atıklarının değerlendirilmesinin, yenilikçi bir bakış açısı ile mümkün olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Atık yönetim stratejilerinden ileri dönüşüm yöntemi ile denim giysi atığı, sanatta materyal olarak değerlendirilebilmektedir. Genel olarak materyale yeni yaşam döngüsü imkânı sunan ileri dönüşüm yöntemi, materyale değer ekleyerek daha değerli bir form alması uygulamasıdır. Bu şekilde denim giysi atıkları farklı bir bakış açısı ile ele alınarak yani sanat objesini oluşturan bir materyal olarak değerlendirilmesi, atık oluşumu engellenmektedir.

Denim giysi atıklarının yenilikçi bir biçimde değerlendirildiği sanat eserlerinin ülkemizde ve dünyada çok kısıtlı sayıda sanatçıya ilham verdiği görülmektedir. Bu sanatçılar, Ian Berry, Choi So Young ve Jim Arendt' in yanı sıra ülkemizden Deniz Sağdıç' tır. Bu sanatçıların eserleri ve yöntemleri incelenmiş, sanatçıların atık denim giysi atıklarından sanat eserleri oluşturdukları, bu eserlerde çitçit, kuşgözü, düğme, kemer, aplike cep, fermuar, etiket, denim kumaşı, denim giysi dikiş yeri vb. denim giysilere ait birçok detayı eser betimlemelerinde tercih ettikleri tespit edilmiştir. Deniz Sağdıç ile birebir görüşme yapılmış, atık denim giysi atıklarından sanat eseri oluşturma süreci incelenmiş ve denim giysi atıklarından oluşturduğu projeleri hakkında bilgi alınmıştır. Sağdıç; denim kumaşının sınıf ayrımı olmaksızın herkesin hayatında olmasından yola çıkarak, insanı insana anlatmanın en iyi yolun insan olduğuna karar vermiştir. Sanatçı, zanaatın ve sanatın birleşimi ile farklı tekniklerle atık denim giysilerin sahip olduğu farklı detaylarla sanat eserlerini oluşturmuştur. Sanata olan bu yenilikçi bakış açısı, üretiminde çevreye çok fazla zarar veren denim giysilerin ileri dönüşüm yöntemi ile ele alınması ile sürdürülebilirliğe disiplinler arası bir bakış açısı sunmuştur.

Kaynakça

Amutha, K. (2017). "Denim and Consumers' Phase of Life Cycle." *Sustainability in Denim*. Ed. Subramanian Muthu, United Kingdom: Woodhead Publishing, s.27-48.

Büyükaslan E., J. S., Büyükaslan, E., Jevsnik, S., ve Kalaoğlu, F. (2015). "A Sustainable Approach to Collect Post-Consumer Textile Waste in Developing Countries." *Marmara Journal of Pure and Applied Sciences*, Special issue: 1, s.107-111.

Chapagain, A. K., Hoekstra, A. Y., Savenije, H. G., ve Gautam, R. (2006). "The water footprint of cotton consumption: An assessment of the impact of worldwide consumption of cotton products on the water resources in the cotton producing countries." *Ecological Economics*, Sayı 60, s. 186-203.

Choudhury, A. K. (2017). "Denim and Consumers' Phase of Life Cycle." *Sustainability in Denim* Ed. Subramanian Muthu, United Kingdom: Woodhead Publishing, s. 49-81.

Çınar, S. (2019). Ekolojik Sanat Projelerinde Okyanus Atıklarının Sanatsal Nesnelere Dönüşümü. *International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art*. 9(4). s.203-215.

Dikbaş, F. (2019). Denim Kumaş Yaşam Döngüsü Analizi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekstil Mühendisliği Anabilim Dalı.

Dikbaş, F., ve Mezarlıoğlu, S. (2019). Tekstilde Yaşam Döngüsü Analizi. *Çukurova Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri*, Sayı: 38, s.107-113.

Doba Kadem, F., ve Özdemir, Ş. (2020). "Tüketici Sonrası Geri Dönüştürülen Denim Kumaşların Seçilmiş Konfor Özellikleri Üzerine Bir Çalışma." *Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi* 35(2), s. 379-388.

Farrer, J. (2011). "Remediation: Discussing Fashion Textiles Sustainability." *Shaping Sustainable fashion Changing the Way We Make and Use Clothes*. Ed. Alison Gwilt. London: Earthscan, s.19-33.

Fletcher, K. (2008). *Sustainable Fashion and Textiles Design Journeys*. London: Earthscan.

Flint, I. (2012). *Second Skin: Choosing and Caring for Textiles and Clothing*. London, UK: Murdoch Book, s.99-100.

Gwilt, A. (2014). *A Practical Guide to Sustainable Fashion*. London: Fairchild Books.

Kipöz, Ş. (2015). "Kuşaklararası Sürdürülebilirlik ve Dijital Bilgeliğin Aktarımı." *Sürdürülebilir Moda*. Ed. Şölen Kipöz. İzmir: Yeni İnsan Yayınevi, s. 113-123.

Murray, C. P. (2002). *Zero Waste*. London: Greenpeace Publications.

Sağdıç, D. (2019). Başkalaşım. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Uluslararası Jürili Karma Sergi Kataloğu 1-4 Ekim. Niğde: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, s.33-34.

Sağdıç, D. (2021, 6 19). Sanatçının arşivi.

Sağdıç, D. (tarih yok). Yeryüzleri 10. Bölüm. (T. 2, Röportaj Yapan)

Tufan, M.,ve İlden, S. (2020). "Postmodern Sanatta Nesnenin Görevi." *Journal of Humanities and Tourism Research*, s. 952-965.

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimler Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

İnternet Kaynakları

Arendt, J. (2021, 6 6). Artist Info. Jim Arendt: http://jimarendt.com/?page_id=15, Erişim tarihi: 10.06.2021.

Andrey, V. (2013, 5 24). Choi So Young. Widewalls: <https://www.widewalls.ch/artists/choi-so-young> , Erişim tarihi: 03.06.2021.

Artnet. (2021, 6 4). Choi So Young. Artnet: <http://www.artnet.com/artists/choi-so-young/> , Erişim tarihi: 0.06.2021.

Berry, I. (2021, 6 1). A World in Denim. Ian Berry Art in Denim: <https://www.ianberry.org/about> , Erişim tarihi: 01.06.2021.

Ecochic Design Award. (2021, 5 29). The Ecochic Design Award Fashion and the Environment. Ecochic Design Award:: http://www.ecochicdesignaward.com/wp-content/blogs.dir/3/files/2013/04/LEARN2014_LEARN2014_FashionEnvironment_ENG_FIN_AL.pdf , Erişim tarihi: 15.04.2021.

Feeldesain. (2015, 3 2). *Ayrton Senna Denim Portrait | Ian Berry*. Feeldesain: <https://www.feeldesain.com/ayrton-senna-denim-portrait-ian-berry.html> Erişim tarihi: 05.12.2021.

Knight, A. (2007). Del Forte Organic Denim. Denimology: https://denimology.com/2007/01/del_forte_organic_denim, Erişim tarihi: 22.04.2021.

Sağdıç, D. (2021, 6 8). Being a Human. Deniz Sağdıç: <http://www.denizsaagdic.com/index.html> , Erişim tarihi: 25.05.2021.

Sağdıç, D. (2021,68). Deniz Sağdıç. About Deniz Sağdıç: <http://www.denizsaagdic.com/about.html>, Erişim tarihi: 28.05.2021.

Sağdıç, D. (2021, 6 8). Deniz Sağdıç. Exhibition: <http://www.denizsaagdic.com/exhibition.html>, Erişim tarihi: 01.06.2021.

Görsel Kaynaklar

Görsel 1. Ian Berry, "Ayrton Senna Sempre", <https://www.ianberry.org/portraits/ayrton-senna>, Erişim tarihi: 02.06.2021.

Görsel 2. Ian Berry, "Micheal Schumacher", 2019, <https://www.ianberry.org/portraits/schumacher>, Erişim tarihi:02.06.2021.

Görsel 3. Choi So Young, 1980, <https://www.widewalls.ch/artists/choi-so-young>, Erişim tarihi: 02.06.2021.

Görsel 4. Choi So Young, <https://samotako1.wordpress.com/2020/10/12/choi-so-young/> , Erişim tarihi: 11.06.2021.

Görsel 5. Ian Berry, http://jimarendt.com/?attachment_id=47, Erişim tarihi: 05.06.2021.

Görsel 6. Jim Arendt, Dad, http://jimarendt.com/?attachment_id=60 , Erişim tarihi: 10.06.2021.

Görsel 7. Deniz Sağdıç, "Tenim Denim", (2019). Başkalaşım. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Uluslararası Jürili Karma Sergi Kataloğu 1-4 Ekim (33-34). Niğde: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi.

Görsel 8. Deniz Sağdıç, "İsimsiz", Sanatçının Kişisel Arşivi.

Görsel 9. Deniz Sağdıç, "İsimsiz", Sanatçının Kişisel Arşivi.

Görsel 10. Deniz Sağdıç, "İsimsiz", Sanatçının Kişisel Arşivi.

Görsel 11. Deniz Sağdıç, "İsimsiz", Sanatçının Kişisel Arşivi.

Görsel 12. Deniz Sağdıç, "İsimsiz", Sanatçının Kişisel Arşivi.